

Стан та пріоритети розвитку освіти дітей з психофізичними порушеннями

Стратегічна мета навчання і виховання осіб з порушеннями психофізичного розвитку, чи як зараз прийнято називати, з особливими потребами – повноцінна інтеграція в суспільство, їхня спроможність нарівні із здоровими однолітками нести соціальні навантаження, сприймати інтелектуально-естетичні цінності суспільства, опановувати морально-етичні норми людських взаємин. Зрозуміло, що досягнення визначеної мети можливе лише за наявності в суспільстві відповідних умов для розвитку і виховання цієї категорії.

Нині в Україні створено державну систему спеціальних навчально-виховних закладів, яка пройшла складний і тривалий шлях свого розвитку і відіграє суттєву роль у підготовці дітей з порушеннями психофізичного розвитку до самостійного життя.

Вихідною ланкою в системі освіти, становлення та розвитку особистості дитини з тими чи іншими психофізичними порушеннями є дошкільне виховання. У теорії дефектології беззаперечним є твердження про ключову роль навчання та виховання дітей з ураженням тієї чи іншої функції, починаючи з раннього віку. В Україні є вагомі досягнення в реалізації цього теоретичного положення. Це, зокрема, стосується організації спеціальних дошкільних закладів та розширення їх мережі, збільшення кількості дітей, охоплених спеціальним навчанням, диференційоване навчання дітей з різним рівнем психофізичного розвитку. Суттєвим є визначення структури спеціальних дошкільних закладів, в яких навчаються діти впродовж 5 років (з 2-х до 7-ми), та змісту їх навчання. Здійснюється підготовка дефектологічних кадрів для роботи в дошкільних закладах.

Актуальною проблемою цього етапу в системі освіти є своєчасне виявлення дітей з ураженнями тієї чи іншої функції та їх облік. Це значною

мірою допоможе в організації спеціальної диференційованої педагогічної роботи з дітьми. Не менш важливим є надання консультаційної допомоги сім'ям, де є діти з порушеннями психофізичного розвитку.

Слід зазначити, що спеціальні школи-інтернати для дітей із проблемами розвитку, які є основним навчально-виховним центром для цієї категорії школярів, мають суттєві успіхи. Вони озброюють учнів необхідними знаннями, в основному на рівні базової середньої освіти, забезпечують виховання позитивних рис особистості, проводять відповідну трудову підготовку та ін. За роки коригуючого навчання у школі-інтернаті розвиваються всі психічні функції. Випускники спеціальних шкіл одержують можливість працевлаштування та продовження навчання у різних типах загальних та спеціальних середніх навчальних закладів. (1. 298)

Істотним здобутком в Україні є організація вчасного охоплення навчанням дітей шкільного віку, диференційоване навчання типових категорій дітей та дітей із суміжними вадами. Проте, на загальному позитивному фоні певних успіхів у спеціальній шкільній освіті на сучасному етапі постає низка актуальних проблем. Це, насамперед, стосується „осучаснення” нормативно-правової бази та визначення у цьому контексті типів закладів, терміну навчання та загальнообов'язкового рівня освіти учнів з порушеннями розвитку. Слід зазначити, що надзвичайно складною була розробка Державних стандартів освіти. Вирішення цих завдань безпосередньо пов'язано з реалізацією ідеї диференційованого навчання учнів на основі врахування їхніх особливостей та потенційних можливостей розвитку і життєвих планів кожного з них. Потребує розв'язання і проблема підвищення освітнього рівня випускників спеціальних шкіл в цілому. (3. 3)

Що стосується професійно-технічної середньої освіти осіб з порушеннями розвитку, то тут можливі три форми навчання: створення спеціального навчального закладу для таких осіб, комплектування спеціальних груп у середніх навчальних закладах та індивідуальне навчання студентів з порушеннями психофізичного розвитку у звичайних групах. В Україні

переважає друга форма навчання. Позитивним є наявність окремих закладів, що здійснюють підготовку за такою формою впродовж тривалого часу і мають значний досвід роботи з такими студентами. Втім, необхідним є і подальше розширення переліку професійно-технічних училищ та середніх спеціальних закладів або, як зараз прийнято називати, вузів I–II ступеня акредитації, де змогли б одержувати освіту юнаки і дівчата з особливими потребами.

Втім, останнім часом все більшої популярності набуває інтегроване навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Активно відбуваються процеси їхньої інтеграції в загальний соціум, розробляються засоби участі у спільному навчально-виховному процесі та суспільному житті.

Визнання Україною Конвенції ООН про права дитини та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей посилило увагу громадськості до проблем дітей-інвалідів, дітей з особливостями психофізичного розвитку, викликало необхідність створення найсприятливіших умов їхньої інтеграції в систему сучасних суспільних відносин.

Інтеграція дітей з порушеннями психофізичного розвитку у звичайні освітні заклади – світовий процес, до якого долучені всі високорозвинені країни. В основі концепції інтеграції лежить дотримання принципу прав дитини на користування всіма можливостями, які пропонує суспільство. Інтеграція учнів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні заклади є позитивною тенденцією в освітній політиці, яку, до речі, підтримує і Рада Європи.

Тож, інтеграція – це закономірний етап розвитку системи спеціальної освіти, який пов'язаний з переосмисленням суспільством і державою ставлення до недієздатних, з визначенням їхнього права на одержання рівних з іншими можливостями в різних галузях життя, в тому числі, і освіті. (2. 48)

Принципово важливим є те, що програма, зміст навчання, а відтак і оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу може здійснюватися за кількома варіантами. Це, як відомо, викликано тим, що різні категорії дітей, залежно від

стану ураження тієї чи іншої функції, від рівня збережених аналізаторів, індивідуальних особливостей, фізичного і розумового розвитку мають різні можливості. Це є природним і цілком природним. Тож, перебуваючи в інтегрованих умовах, частина дітей з особливими потребами може навчатися за усталеними програмами загальноосвітнього закладу, інша частина – за програмами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (шкіл-інтернатів відповідного типу, залежно від ураженого аналізатора і ступеня такого ураження) і решта дітей – за, так званими, індивідуальними програмами.

Відтак, незважаючи на тимчасові кризові явища в суспільному і духовному розвитку, в Україні вживається всіх необхідних заходів не лише для того аби зберегти набутий досвід спеціальної освіти, а й примножити його, виробити сучасні технології корекційно-компенсаторної роботи із вказаною категорією дітей, створити умови для реалізації їхнього права на вибір типу навчального закладу та змісту і форми освіти.

Стратегічними пріоритетами розвитку спеціальної освіти мають стати такі як:

- розробка освітніх стандартів дошкільної освіти та основної ланки шкільної освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я різних категорій та відповідне навчально-методичне забезпечення;
- теоретичні і методичні засади навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я у загальноосвітньому просторі та надання їм спектру психологічної, соціальної та медичної допомоги;
- проблеми психолого-педагогічної підтримки дітей із тяжкими та комбінованими порушеннями психофізичного розвитку;
- розробка системи допомоги батькам у догляді, навчанні і вихованні дітей з обмеженими можливостями здоров'я.

Неабияке значення має:

- розробка на державному рівні механізмів працевлаштування випускників з обмеженими можливостями здоров'я відповідно до індивідуальних показників кожного;

– виготовлення та забезпечення вітчизняними компенсаторними технічними засобами колективного та індивідуального користування дітей з порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату та ін.

Ці заходи не з легких і швидкоплинних. Їх втілення потребує спільності зусиль держави, наукових установ, громадських фондів, педагогів і батьків.

Бібліографія

1. Засенко В.В. Диференціація навчання – важлива умова соціально-трудової адаптації осіб з порушеннями слуху / Педагогічна і психологічна науки в Україні. Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах / Том 3. Психологія, вікова фізіологія, дефектологія. – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 296-305.
2. Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: Монографія. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 458 с.
3. Таранченко О.М. Державний стандарт спеціальної освіти: коментарі фахівця / Дефектологія. – 2004. – №2. С. 2-5.

Анотація.

У статті йдеться про сучасний стан та перспективи розвитку системи освіти осіб з порушеннями психофізичного розвитку, основні здобутки і завдання спеціальної педагогіки на найближчий час та перспективу.

In this article are described the most important questions in field on special pedagogic in Ukraine and perspectives of its development. Reviewed the directs of quality of special pedagogic, described the new approaches of inclusive education, described the questions of preparing specialists for working in new system of special education.

В статье характеризуется существующее состояние и перспектива развития системы образования лиц с психофизическими нарушениями, рассматриваются имеющиеся успехи и основные задачи специальной педагогики на ближайшее время и перспективу.

Ключові слова: дефектологія, система спеціальної освіти, спеціальна педагогіка, діти з порушеннями психофізичного розвитку, інтегроване навчання.

Відомості про авторів:

Засенко В'ячеслав Васильович – д. пед. н., проф., заступник директора з наукової роботи Інституту спеціальної педагогіки АПН України.

Колупаєва Алла Анатоліївна – д. пед. н., вчений секретар Інституту спеціальної педагогіки АПН України.